

ומכל מקום, אסור לעבדם, והעובד אותם היהו כעובד אלילים לכל דבר, שהרי נתכוון לעבוד אלילים וכפר בעיקר.

ונחלקו בדין זה רבותינו הראשונים [ורש"י כתב שני הפירושים]: יש אומרים: שההרים לא נעשו עבודת כוכבים כלל, ותקרובת שלהם, כגון, השוחט בהמה לשם הרים וגבעות — אינה נאסרת, כי אינה תקרובת עבודת כוכבים, כי ההרים והגבעות אינם נעשים אלילים⁽⁶⁷⁾.

ויש סוברים שאכן נעשו אלילים, והתקרובת שלהם אסורה בהנאה כשאר תקרובת אלילים, אלא שגזירת הכתוב הוא, שההרים עצמם, אף שהם נעשים אלילים, אינם נאסרים בהנאה, ומותר לחצוב מהם ולזרוע בהם.

וכל זה מדובר בהרים עצמם, אבל בציפויין, כגון אם ציפו אותם בכסף וזהב, והשתחוו

את האפרודיטי, יש בכך איסור, שאסור לרחוץ אלילים לייפותם⁽⁶⁷⁾.

לכן השיב לו תשובה אמיתית, שאין המרחץ נוי לעבודת כוכבים.

מתניתין

מח-א נאמר בתורה [דברים יב] "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם יורשים אותם, את אלוהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן".

ודרשו חכמים "אלוהיהם על ההרים" — ולא ההרים אלוהיהם, "אלוהיהם על הגבעות" — ולא הגבעות אלוהיהם. ונלמד מכך שההרים והגבעות וכל דבר המחובר לקרקע, הם עצמם אינם נאסרים אם עבדו אותם, ומותר לחצוב מהם אבנים, ולזרוע בהם וכדומה.

— ולמה אכן אינו אסור? לכן אמר רבן גמליאל תשובה הוגנת: מפני שאין אומרים מרחץ נעשה לשם אפרודיטי.

68. במסכת סנהדרין [סא א] דנה הגמרא בשוחט בהמה במחשבה לזרוק דמה או להקטיר חלבה לעבודה זרה, האם השוחט חייב מיתה, אם יש לו על דין זה מקרא לדרוש ממנו חיוב מיתה. ודנה שם הגמרא לדעת ריש לקיש, הסובר שהבהמה עצמה אינה נאסרת בשחיתה זו, האם על כל פנים חייב השוחט מיתה, ואומרת שם הגמרא שאכן יתכן שהבהמה תהיה מותרת והעובד יתחייב מיתה. ומביאה את הדין של סוגייתנו לדוגמא, שהעובד להר חייב מיתה על אף שההר עצמו לא נאסר.

67. כן פירש רש"י.

והקשו התוס' על פירוש זה, שמשמע שהתשובה הגנובה היא שאף אם המרחץ היה נוי לעבודת כוכבים, היה מותר לרחוץ בה — וקשה הרי נוי ותכשיטי עבודת כוכבים אסורים?

ועוד הקשו התוס' על הדחייה, במה אינה תשובה גנובה שאילו היה נוי לעבודת כוכבים, באמת היה אסור — וכי הגוי שאל אותו למה הוא מייפה את האפרודיטי?! הגוי רק שאל אותו איך מותר לו ליהנות ממנה, ועל כך השיב לו תשובה גנובה.

והתוס' מבארים שהתשובה גנובה היא מפני ש"במציאות" אינו נוי, אלא סתם בית — והדחייה היא, שבכל זאת היו חכמים אוסרים אותו משום "איסור נוי" [כלומר: גזירה אטו נוי]

להם – דהיינו להרים – נאסרים הציפויין. ושאריו ההלכות בדין עבודה זרה במחובר, יבוארו בתוך הסוגיא.

אף שהוא עתה מחובר.

והגמרא תבאר, במה חולק רבי יוסי הגלילי על התנא קמא.

הנכרים העובדים את ההרים ואת הגבעות ואת המעיינות וכל דבר שהוא במצבו בטבעו – **הן מותרין, ומה שעליהן כגון ציפויי** כסף וזהב **אסורין** בהנאה. ואיסור ההנאה מהציפויין נלמד ממה **שנאמר** [דברים ז] **“לא תחמוד כסף וזהב עליהם”**.

אמר רבי עקיבא: אני אובין אפרש ואדון **לפניך!** מה שאמרה התורה **“אבד תאבדון** את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים... את אלוהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן” – אין כוונתה לדרוש ממנה, תחת כל עץ רענן ולא עץ רענן, אלא, התורה מוסרת לבני ישראל הנכנסים לארץ ישראל – ולא ידעו תועבות הגוים – סימנים על המקומות שעבדו שם האמוריים, ומצווה אותם לחפש שם אלילים כדי לבערם ולאבדם, וזה מאמר התורה:

רבי יוסי הגלילי אומר: נאמר בתורה **“אלוהיהם על ההרים”** – ודרשינן, **ולא ההרים עצמם אלוהיהם. “אלוהיהם על הגבעות”** – **ולא הגבעות אלוהיהם.**

כל מקום שאתה מוצא הר גבוה ונבעה **נשאה ועץ רענן** – **דע שיש שם עבודת כוכבים!** וממילא נשמע מכך שצריך לאבד את האלילים ולא את ההרים והגבעות –

ואם כן, **מפני מה אשירה אסורה?** ולמה לא נדרוש **“תחת כל עץ רענן”** – ולא עץ רענן אלוהיהם?

ואכן, מפסוק זה גם אינו נשמע שצריך לאבד את כל עץ רענן אלא לחפש שם אלילים, ומפסוק אחר שנאמר **“ואשריהם תשרפון באש”** נלמד שהאשרה אסורה בהנאה ומצווים לבערה.

ולמה אסרה התורה אשרה באמרה [דברים ז] **“ואשריהם תגדעון”**, והלא העץ מחובר הוא?

ומתרץ רבי יוסי הגלילי: אשרה שונה, **מפני שיש בה תפיסת ידי אדם** שאדם נטעו לעץ,

השחיטה עתה מיתה.

ומתרץ המהר”ם, כוונת הגמרא שם איננה להביא השוואה וללמוד מעובד להר לחייב מיתה על המחשבה לזרוק דמה, כי את עצם ההנחה שהשוחט במחשבה לשם זריקה לעבודה זרה נחשב כבר עתה לעובד ממש, ידעו מסברא. אלא, כל כוונת הגמרא שם היא רק להוכיח שתיתכן אפשרות כזו, שהעובד חייב מיתה, והנעבד לא נאסר בהנאה.

והקשה שם המהר”ם [ועיין שם ביד רמ”ה] מהו הדמיון? הרי בשלמא העובד להר, עתה הוא עובדו וכופר בעיקר, ולכן הוא חייב מיתה אף שגזירת הכתוב היא שההר לא נאסר. אבל בשוחט במחשבה שיזרוק דמה לעבודה זרה, הרי עתה הוא אינו עובד עבודה זרה, אלא כיון שאין זריקה בלי שחיטה, הוא מכין לעצמו עתה את האפשרות לקיים את מחשבתו לזרוק דמה לאחר שחיטה לעבודה זרה, ולמה יתחייב על מעשה

גמרא

הגמרא מבררת במה נחלקו תנא קמא ורבי יוסי הגלילי.

ורבי יוסי הגלילי — היינו תנא קמא הלא שניהם סוברים שהרים וגבעות מותרים?

אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש: ציפוי הר מותר כמו הר עצמו — הלכה זו איכא **ביניהו יש חילוק ביניהם** —

תנא קמא סבר: ציפוי הר אינו כהר — ואף שההר מותר הציפוי אסור, והוא מה שאמר "ומה שעליהם אסורים, שנאמר: לא תחמוד כסף וזהב עליהם" כלומר, כל מה שעליהן.

ואילו **רבי יוסי הגלילי סבר: ציפוי הר** הרי

הוא כהר, וכשם שההר מותר ואינו עבודת כוכבים, כך גם הציפוי. ולדבריו, מה שאמרה התורה "עליהם" היינו רק אלילים תלושים לגמרי⁽⁶⁹⁾.

רב ששת מבאר שחולקים ב"אילן שנטעו ולבסוף עבדו".

והיינו: יש צד לומר: שהאשרה שהתורה אסרתה, היא רק כשנטעו גרעין⁽⁷⁰⁾ לשם אשירה וצמח ממנו עץ, כי אז ה"תפיסת יד אדם" היתה לשם עבודת כוכבים⁽⁷¹⁾ —

אבל אילן הנטוע שלא לשם עבודת כוכבים, ורק אחר כך עבדוהו, אין בה "תפיסת יד אדם" לשם עבודה זרה, אלא דינו כהרים וגבעות.

69. כתבו התוס': ציפוי הר, היינו שעבדו את ההר עם הציפוי —

ובאופן זה נחלקו: רבי יוסי הגלילי סובר, שכמו שההר עצמו מותר, כך גם הציפוי, [משום דאין עובדין אותו אלא אגב ההר, ובטל אצל ההר, דלא יהא טפל חמור מן העיקר — תוס' הרא"ש].

ותנא קמא סובר, שבכל זאת גזירת הכתוב הוא לאסור הציפוי. או, שמן הסברא סובר שדינו כתלוש, ומביא את הקרא כאסמכתא בעלמא. וזה הטעם, שיש חילוק בין ציפוי האסור לבין תקרובת המותרת [לדעת הסובר שהיא מותרת] כי הציפוי של עבודה זרה, נעבד בפועל עם ההר, וכיון שדינו כתלוש — נאסר. בניגוד לתקרובת הנקרב לפני ההר שאינו עבודת כוכבים כלל.

70. רש"י פירש נטעו מתחילה לכך שנטעו גרעין, ואין באשירה זו מחלוקת ולכולי עלמא — אסורה.

אבל התוס' סוברים — ומוכיחים כן מכמה ראיות — שבנטעו גרעין לכולי עלמא מותר, ואינו נקרא תפיסת יד אדם — כשם שלדעת רש"י אילן העומד מאיליו שצמח ביער מששת ימי בראשית לכולי עלמא מותר —

ולדעת התוס', נטעו מתחילה לכך הוא בשנטעו אילן גמור שלא לשם אשירה היינו שהעבירו אילן ממקום למקום ואחר כך עבדוהו. ובאופן זה סוברים התנאים רבי יוסי הגלילי ורבי יוסי בן יהודה שנקרא תפיסת יד אדם. וחכמים חולקים, וסוברים שכיון שהשריש מחדש בקרקע בטלה ממנו התפיסה של יד אדם.

71. כן כתב רש"י.

והרמב"ן מביא פירוש זה בשם "ויש אומרים", וכתב על זה "ואינו מוצא בזה טעם". כלומר: נחלקו תנאים לקמן [נא ב] בגוי שהכין אלילים ואחר כך עבדו, מאימת נאסרת

יוסי הגלילי שהוא אוסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו?

ממה דקתני סיפא, שהמשנה ממשיכה דברי רבי יוסי הגלילי: מפני מה אשירה אמורה? מפני שיש בה תפיסת ידי אדם. וכל שיש בו תפיסת ידי אדם — אמור.

ודברי רבי יוסי הגלילי, שחוזר ואומר "וכל שיש בו תפיסת ידי אדם" — לאתויי מאי, מה בא להוסיף, הרי הסביר כל צרכו ההבדל בין הרים וגבעות לבין אשירה? — מאי לאו, האם לא לאתויי, בא לרבות ולאסור אילן שנטעו ולבסוף עבדו.

ועתה הגמרא מביאה דברי עוד תנא, רבי יוסי בן רבי יהודה, הסובר כרבי יוסי הגלילי.

ואף רבי יוסי בן רבי יהודה סבר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו — אמור.

דתניא, שנינו בכרייתא: רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: מתוך שנאמר "אלוהיהם על החרים", ודרשינן, ולא החרים אלוהיהם, "אלוהיהם על הגבעות" ולא גבעות אלוהיהם — האם שומע אני לדרוש "תחת כל עץ רענן" אלוהיהם, ולא עץ רענן אלוהיהם, והאשרה תהיה מותרת בהנאה?!

תלמוד לומר "ואשריהם תשרפון באש", שהיא אסורה בהנאה.

ומאיידך, יש לומר: שאינו דומה להרים וגבעות. כי להרים וגבעות — אין תפיסת ידי אדם, ולא היה להם מעולם תפיסת ידי אדם. אבל אילן שנטעו יש בה "תפיסת ידי אדם" — אף על פי שכשנטעו ותפס בו ידי אדם לא היתה התפיסה לשם עבודה זרה, מכל מקום אינו דומה להרים וגבעות. והתוספת שהתוסף באילן אחרי שעבדוהו — אסורה.

ולדעת רב ששת נחלקו בכך התנאים במשנה.

רב ששת אמר: דכולי עלמא, כל התנאים סוברים, כי צפוי הר אינו כהר, והם אסורים בהנאה. והכא, במשנתנו, באילן שנטעו שלא לשם אשירה ולבסוף עבדו הגוי, קמיפלגי.

מה-ב

תנא קמא סבר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו — מותר, כי מדבריו נשמע רק הרים וגבעות ובדומה להם דברים שלא היה בהם תפיסת ידי אדם כלל, ובכללם אילן זה שעבדוהו בשעה שאין בו תפיסת ידי אדם ומיעטתו התורה באמרה "תחת כל עץ רענן" — ודרשינן, ולא עץ רענן עצמו.

ורבי יוסי הגלילי סבר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו אמור.

ודנה הגמרא: ממאי, מנין נשמע מדברי רבי

בהנאה, האם משעת עשייתו או משעת עבודתו. ויש להקשות — בשלמא למאן דאמר שנאסר מיד בשעת העשייה. לכן נאסרת האשירה תיכף משעת הנטיעה לשם אשירה — אבל למאן דאמר שאינו נאסר אלא משעת עבודה, מאי שנא

בהנאה, האם משעת עשייתו או משעת עבודתו. ויש להקשות — בשלמא למאן דאמר שנאסר מיד בשעת העשייה. לכן נאסרת האשירה תיכף משעת הנטיעה לשם אשירה — אבל למאן דאמר שאינו נאסר אלא משעת עבודה, מאי שנא